

Esterházy Péter: Esti (2010)

I. A szerzőről és az életműről

Az 1970-es években indult írónemzedék egyik legjelentősebb, nemzetközileg is elismert tagja. Könyveit több mint húsz nyelvre fordították le. Számos külföldi és magyar díj kitüntette. Szellemi elődeit a Nyugat–Újhold (Kosztolányi – Ottlik Géza) vonalon jelöli ki. Műveiben a posztmodern¹ próza számos sajátos fellelhető (vendégszövegek, jelöletlen idézetek alkalmazása, intertextuális² játékok, ironikus-játékos tónus, töredékesség, mozaikszerűség, a nyelvi megformáltság kiemelt szerepe).

Budapesten született 1950. április 14-én. A családot – arisztokrata (grófi) származás miatt – 1951-ben kitelepítették a Heves megyei Hortra, majd Csobánkán éltek. A család 1957-ben került vissza a fővárosba. Az írónak három öccse van.

A budapesti Piarista Gimnáziumban érettségizett 1968-ban. 1974-ben az ELTE-n matematikusi diplomát szerzett, és szakmájában dolgozott 1978-ig, azóta szabadfoglalkozású író. Fiatalon szenvedélyes amatőr futballista volt; a foci visszatérő témája műveinek (*Termelési-regény*, 1979., *Utazás a tizenhatos mélyére*, 2006., *Semmi művészet*, 2009.). Négy gyermeke van.

1993-tól a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia tagja.

*

A *Termelési-regény (kissregény)* (1979), ez az ironikus-szatirikus kettős regény emelte Esterházy Pétert a kortársi élvonalba. Párhuzamosan íródik az alapvetően önéletrajzi regény és a regény önéletrajza: a regény regénye. Mindez egy „főszöveg” és a – jóval nagyobb terjedelmű

¹ A Fazekas enciklopédia szerint „Az irodalom posztmodern jelenségei: az intertextualitás, a szövegtípusok vegyítése, a nézőpontok és hangnemek váltogatása. A hangnem és a beszédmód személyes lesz, a regionális sajátosságok és színezetek a látótérben kerülnek és kifejeződnek, a történetiség és a szűkebb-tágabb helyi tradíciók is reflektorfénybe kerülhetnek. A kultúrtörténet korábbi szakaszai, mozzanatai mint a jelen identitás megértéséhez segítséget adó tényezők fontosak. Szerepet kap a kultúrtörténeti kontinuitás és a kultúra komplexitása, a különféle tudatformák (művészet, tudomány, teológia, pragmatika stb.) kölcsönviszonya. A posztmodern nyelvszemlélet kérdőjele miatt az irodalmi szöveg jelentése meghatározhatatlannak látszik, az újraolvasások és újraértelmezések a mű relativizmusát csaknem végtelenné növelik. Előtérbe kerül a szöveg poétikai megformáltsága. Az epikában a történet helyett szövegek újrainírása, újraértelmezése, szövegek közti kapcsolatok keresése uralkodik.”
<http://enciklopedia.fazekas.hu/irodalom/Posztmodern.htm>

² Intertextualitás: szövegköziség; szövegalkotó, szövegátalakító eljárásaként valamely szövegbe szó szerint vagy célzásszerűen beépített másik szöveg. A különböző szövegek érintkezése, párbeszéde gazdag jelentésstruktúrát hoz létre. Lásd <http://enciklopedia.fazekas.hu/retorika/Intertextualitas.htm>

– jegyzetapparátus formáját veszi fel, létrehozva ezzel egy sajátos, posztmodern jellegű intertextuális erőteret.

Esterházy Péter (2007) – DIA-felvétel

Hasonló törekvések jellemzik második fő művét, a *Bevezetés a szépirodalomba* című írásműsorozatot is. Képregénytől anekdotagyűjteményig, automatikus írásműtől cizellált stílusimitációig sok minden megtalálható benne, így olyan avantgárd gesztus is, mint Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényének lemásolása egyetlen papírlapra. A *Bevezetés...* az irodalom lehetőségeit próbálja sorra; kísérleti laboratórium, de olyan híres és jelentős művek helye is, mint a *Fuharosok* (1983) vagy az édesanyát elgyászoló *A szív segédigéi* (1985).

Nagy feltűnést keltett a Csokonai Lili név alatt megjelent fiktív önvallomás (*Tizenhét hattyúk*, 1987), amelynek hőse, Weöres Sándor Psychéjének mai utódja, stilizált XVII. századi nyelven mondja el merőben mai történetét. A könyvből *Érzékek iskolája* címmel film is készült (r. Sólyom András, 1996).³

³

http://www.port.hu/erzekek_iskolaja/pls/fi/films.film_page?i_film_id=721&i_city_id=3372&i_county_id=1&i_topic_id=2

A nyolcvanas évek vége óta Esterházy Pétert egyre inkább foglalkoztatja a Kosztolányi-féle értelemben vett hírlapírás – esszészzerű, személyes írásai különböző lapokban, majd kötetbe gyűjtve jelentek meg (*A kitömött hattyú*, 1988., *Az elefántcsonttoronyból*, 1991., *A halacska csodálatos élete*, 1991., *Egy kékharisnya följegyzéseiből*, 1994., *A szabadság nehéz mámora*, 2003.).

A Harmonia caelestis (2000) az író harmadik fő műve. A latin cím – Mennyei összhang – Esterházy Pál herceg 18. századi zeneműgyűjteményére utal. *A Harmonia – a Termelési-regényhez* hasonlóan – két részből áll. Az első rész – *Számozott mondatok az Esterházy család életéből* – „édesapám”-nak nevezett főszereplője többnyire a történelmi Esterházy-család különböző tagjait jelöli; „édesapám” hol kuruc, hol labanc, magyar és európeér, áldozat és gyilkos. *A Számozott mondatok* az európai és magyar történelem igen sok fontos és igen sok lényegtelen, valódi vagy kitalált eseményét meséli el, ízesen anekdotázva, játszva a valóságos, a lehetséges és a lehetetlen határmezsgyéjén, számos történelmi, történetfilozófiai és morális kérdést fölvetve. A könyv második része – *Egy Esterházy család vallomásai* címmel – a szűkebb család történeteit mondja el, családi anekdotagyűjtemény, illetve annak imitációja, karakteres figurákkal, izgalmas helyzetekkel.⁴

2003-ban előadást tartott a Mindentudás Egyetemén *A szavak csodálatos életéből* címmel.⁵

Több film forgatókönyvét írta: *Idő van* (r. Gothár Péter, 1985)⁶, *Tiszta Amerika* (r. Gothár Péter, 1987)⁷, *Anna filmje* (r. Molnár György, 1992)⁸. Több művét játszották színházban, így az *Egy nő* c. könyvéből készült feldolgozást és a *Harminchárom változat Haydn-koponyára* című színdarabot.⁹

⁴ Kappanyos András szövegének felhasználásával; Digitális Irodalmi Akadémia – <http://www.pim.hu/object.F3106BBE-0FA0-4CCC-8561-C0BDE3D2436D.ivy>

⁵ Megtekinthető itt: <http://www.youtube.com/watch?v=5VfXjSX94zc>

⁶

http://www.port.hu/ido_van/pls/fi/films.film_page?i_film_id=1131&i_city_id=3372&i_county_id=1&i_topic_id=2

⁷

http://www.port.hu/tiszta_amerika/pls/fi/films.film_page?i_film_id=2460&i_city_id=3372&i_county_id=1&i_topic_id=2

⁸

http://www.port.hu/anna_filmje/pls/fi/films.film_page?i_film_id=20561&i_city_id=3372&i_county_id=1&i_topic_id=2

⁹ http://www.port.hu/harmincharom_valtozat_haydn-koponyara/pls/th/theatre.directing?i_direct_id=14826&i_city_id=-1&i_county_id=-1&i_entry_id=44&i_topic_id=2

Fontosabb díjak, elismerések: ¹⁰

- 1977 – Elsőkötetesek Díja (Művészeti Alap)
- 1986 – József Attila-díj
- 1988 – Vilenica-díj (Szlovénia)
- 1992 – a Soros Alapítvány Irodalmi Életműdíja
- 1992 – Ordre des Arts et des Lettres, lovagi fokozat (Franciaország)
- 1993 – a Római Irodalmi Fesztivál Díja (Premio Opera di Poesia)
- 1994 – Ordre des Arts et des Lettres, tiszti fokozat (Franciaország)
- 1995 – a Magyar Művészetért Alapítvány díja
- 1995 – a Soros Alapítvány Alkotói Díja
- 1995 – Björnson-díj (Norvégia)
- 1996 – Kossuth-díj
- 1999 – Osztrák Állami Díj
- 2001 – Magyar Irodalmi Díj
- 2002 – Herder-díj
- 2003 – Ordre des Arts et des Lettres, parancsnoki fokozat (Franciaország)
- 2004 – a német könyvszakma Béke-díja (Frankfurti Könyvvásár)
- 2004 – Pro Europa-díj
- 2006 – Prima Primiissima-díj
- 2007 – a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztje (polgári tagozat)
- 2009 – Húsz Eves a Köztársaság Díj
- 2011 – AEGON Művészeti Díj ¹¹

II. Esti

Magvető Kiadó, Budapest, 2010., 414 o.

Elektronikus kiadás: Digitális Irodalmi Akadémia

<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=-1&docId=10503&secId=935798&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Esterh%C3%A1zy+P%C3%A9ter&limit=1000&pageSet=1>

Esterházy Péter könyve Kosztolányi Esti Kornél-figurájához kapcsolódik. Az eredeti Esti Kornél is alakváltó figura: hol anarchista, hol magát elveszettnek érző, érzékeny kisfiú, hol jómódú, befutott író. Esterházy kölcsönveszi Esti figuráját – illetve pontosabban csak Esti Kornél nevét:

¹⁰ Forrás: DIA – ld. 4. jegyzetet

¹¹ <http://www.aegondij.hu/2011>

„Az Esti az egy név, amely ugyan már foglalt, de amely épp azt állítja incselkedve magáról, hogy ő üres, hogy betöltendő, hogy még (mindig még!) meghatározatlan, légy a végtelen, mondja.” (18. o.)

Esterházy radikálisan végrehajtja az *Esti Kornél éneke* felszólítását: „légy mint a minden, / te semmi”: Esti bármi lehet, a személyiség az azonosíthatatlanságig széttöredezett. Sokszor – mint Kosztolányinál is – a szerző alakmása, másutt azonban nőként („jó kis csaj”, Szűz Mária, „a mamám”) vagy állatként (kutya, csirke) jelenik meg, sőt „egy reggel nehéz álmából arra ébredt, hogy ágyában festménnyé változott” (208. o.); a kötet leghangsúlyosabb és leghosszabb, *Esti Kornél* című szakaszát berekesztő tizenkettedik fejezet pedig a következő mondattal kezdődik: „Egy szép nap, egy szép nap – borban mosdott, kolbásszal törülközött – Esti Kornél ismét fölfedezte a Mátyás királlyal való azonosságát.” (291. o.)¹²

Esti az írói jellemzés szerint „szavakból szótt férfiú” (94. o.), vagyis hangsúlyosan irodalmi figura, aki az alakváltások révén a legkülönbözőbb élethelyzetekben, szerepekben jelenhet meg, hasonlóan a *Harmonia Caelestis* „édesapám”-jához, és hűen Kosztolányi Estijének felfogásához:

„Csak magamról beszélhetek. Arról, ami történt velem. Mi is történt? Várj csak. Voltaképp semmi. A legtöbb emberrel alig történik valami. De sokat képzelődtem. Ez is az életünkhöz tartozik. Nemcsak az az igazság, hogy megcsókoltunk egy nőt, hanem az is, hogy titokban vágyakoztunk rá, s meg akartuk csókolni. Sokszor maga a nő a hazugság, és a vágy az igazság. Egy álom is valóság. Ha arról álmodom, hogy Egyiptomban jártam, útirajzot írhatok róla.”

(Első fejezet, melyben az író bemutatja és leleplezi Esti Kornélt, e könyv egyetlen hőst)

Kosztolányi hőse készülő könyvükről ezt mondja: „Útirajz, melyben elmesélem, hol szerettem volna utazni, regényes életrajz, melyben arról is számot adok, hogy a hős hányszor halt meg álmában.” És hozzáteszi: „Egyet azonban kikötök. Össze ne csirizeld holmi bárgyú mesével. Maradjon minden annak, ami egy költőhöz illik: töredéknek.”

¹² Lásd Szegedy-Maszák Mihály kritikáját: <http://www.alfoldfolyoirat.hu/node/264>

Esterházy radikálisan továbbírja és szétírja Kosztolányi figuráját – s természetesen a töredékesség intelmét is megfogadja, annál is inkább, mert a töredékekből való építkezés saját életművének is az egyik legfontosabb sajátossága.

Az *Esti* nem átírat, legföljebb néhány szöveg tekinthető annak, például az, amelyikben a bolgár kalauzt írja át (*Melyben a bábeli nyelvzavar édes rémületét élvezi*, 367. o.). Nem is stílusutánc az *Esti*, mint Márai *Szindbád hazamegy* című regénye¹³ – hanem egy nagy író szuverén játéka a számára oly fontos író-előd művével, az önkifejezés álarcos, álarcokat váltogató módja, s egyúttal az irodalmi hagyomány sajátjától tételének, elevenné alakításának sajátos, posztmodernnek nevezhető módszerét alkalmazó alkotás.

A könyv három nagy egységre tagolódik. Az első a *77 történet* címet viseli, s anekdoták, vázlatok, feljegyzések, jegyzetek, glosszák, ötletek, eszmefuttatások (sokszor nyelvről, írásról, regényről, de ezerféle más témáról is, halálról, emberi kapcsolatokról, írásról), rövidke szövegek sorakoznak egymás után, hét fejezetbe sorolva. „Titokzatos, szilárd szerkezetet nélkülöző kötet az *Esti*”, írja kritikájában Olasz Sándor, „töredékek füzére egy befejezetlen, soha el nem készülő regényhez”¹⁴.

A második nagy rész az *Esti Kornél* címet viseli, és Kosztolányi művének mintájára számozott fejezetekre tagolódik, a feliratok pedig témajelző alcímet is tartalmaznak (pl. *Első fejezet, melyben Esti Kornél biciklije, avagy a világ szerkezete*). Itt található a kötet legterjedelmesebb, novella méretű szövegei.

A harmadik nagy rész főcíme szintén Kosztolányitól való: *Esti Kornél kalandjai*, s ismét vegyes témájú, műfajú, hangvételi írások sorozata.

Esterházy az *Estiben* „játékosan össze- és egymásnak ugrasztja a lehetséges ÉN-eket, mindegyiket kiforgatja önmagából az irodalom eszközeivel: nonszenszekkel, abszurdumokkal, paradoxonokkal, rejtvényekkel, fejtörőkkel, pseudo-anekdotákkal, intellektuális viccekkel, bohó fikciókkal, afféle zen példázatokkal, csehovi csigaként pörgő idézetjátékokkal. Prózájának műfaji sokszínűsége és dinamikája utolérhetetlen; belefut a hülyéskedésbe, a fekete humor tocsogóssába, már-már a lehetetlen őszinteség csöndjébe, mely, mint magyarázza, néma

¹³ Lásd Olasz Sándor kritikáját: <http://www.barkaonline.hu/kritika/1661-esterhazy-estijerl>

¹⁴ Lásd. a 13. jegyzetet

üvöltést takar.” (Radics Viktória¹⁵) A hangvételt és a nézőpontot sokszor mondaton belül is többször változtatja, önmagára is reflektál, kiszól, utal, kijelent valamit, majd visszavonja – a mű egy érzékeny, gondolkodó, játékos elme villódzó, folytonosan mozgásban lévő, eleven tükörképe.

Egy másik kritikus ezt írja: „Ha receptet fogalmaznánk, így lehetne összefoglalni: »végy egy látszólag egyértelmű entitást, aztán különféle mondatokkal (adagold őket ízlés szerint, de sok legyen) írd szét, bizonytalanítsd el, hogy összerakva ne legyen olyan, mint azelőtt.« Ez az írásmód vált gyönyörű győzelemmé a *Harmonia caelestis*ben és ez az *Esti* motorja is. E személyes hagyomány ellenére az olvasó mégis meglepődik, talán nem is annyira azért, ami a könyvben történik, mint inkább azért, hogy ami történik, az működik is, és nem fárasztó.” (Demény Péter)¹⁶

Egy harmadik kritikus szerint „Ahogy az *Ulysses*t sem lehet »elolvasni«, csak újraolvasni, úgy az *Esti*t sem lehet egyszer s mindenkorra elolvasni, csak olvasni, újra meg újra. Belefeledkezve a részletek csillámló ornamentikájába, a fragmentumok arabeszkjeibe.” (Kovács Dezső)¹⁷

III. Taníthatóság – megfontolások

1. Töredékekből összeállított mű esetén természetesen szóba sem kerül a teljes kötet tanítása; részlet vagy részletek azonban bevihetők irodalom vagy nyelvtanórára.
2. Az utalások, idézések sokasága kétségtelen tehertétele egy kezdő olvasó számára az Esterházy-műveknek – egy gimnazista nem ismerheti annyira Kosztolányit, hogy ráismerhessen az allúziókra, citátumokra, s megbirkózhasson a szövegekapsolatokból kibontakozó lehetséges jelentésekkel. Egy-egy Kosztolányi-műhöz azonban kapcsolható valamely Esterházy-szöveg vagy szövegrészlet, és alkalmat adhat játékra, értelmezési kísérletek fölvezetésére. Mindazonáltal alapvetően **nem** Kosztolányi vagy az *Esti Kornél* felől érdemes megközelíteni az *Esti*t, egy-egy szöveg megállhat magában is, ha az alapvető játékot – Esti „eltulajdonítását” – elmondtuk néhány szóban a gyerekeknek.

¹⁵ <http://magyarnarancs.hu/konyv/konyv - az irodalom fogsagaban - esterhazy peter esti-74127>

¹⁶ http://www.nol.hu/lap/konyvszemle/20100925-esti_a_fidelion?ref=sso

¹⁷ <http://www.revizoronline.com/hu/cikk/2882/esterhazy-peter-esti/>

3. Kosztolányi és Esterházy egyaránt kiváló példája annak, hogy az irodalom – sok egyéb mellett – játék, a szellemi szabadságra törekvő emberi elme csodálatos képessége és lehetősége. Egy jól megválasztott Esterházy-részlet példát, mintát adhat kreatív írásra, átírási, továbbírási feladatra.
4. Nyelvi és stíloselemzésre, stílusrétegek felismertetésére, a nézőpontok játékos váltakozásának tanulmányozására, mondatszerkesztési módszerek vizsgálatára kincsesbánya lehet Esterházy. Az élőnyelvi kiszólások, trágárnak minősített szavak használatának megvitatására is kitűnő felvezető szövegeket lehet találni a könyvben.
5. A halállal való szembesülésről szól a kötet egyik legszebb írása, az Esti Kornél című második rész 12. fejezete (291. oldal). Sajnos a terjedelem nemigen teszi lehetővé az órai feldolgozást, de részlet felolvasásával ajánlhatjuk magasabb évfolyamos diákjainknak.
6. Számos olyan történet található a kötetben, amely Esterházy, ill. a kortárs próza megízleltetésére, megszerettetésére alkalmas, akár 9-10-11-edikes osztályoknak is.

IV. Kosztolányi és Esterházy Estije

A két Esti alapvető összefüggését, Esterházy játékanak alapját szemlélteti a két idézet.

KOSZTOLÁNYI: ESTI KORNÉL

Első fejezet, melyben az író bemutatja és leleplezi Esti Kornélt, e könyv egyetlen hőjét

Csak magamról beszélhetek. Arról, ami történt velem. Mi is történt? Várj csak. Voltaképp semmi. A legtöbb emberrel alig történik valami. De sokat képzelődtem. Ez is az életünkhöz tartozik. Nemcsak az az igazság, hogy megcsókoltunk egy nőt, hanem az is, hogy titokban vágyakoztunk rá, s meg akartuk csókolni. Sokszor maga a nő a hazugság, és a vágy az igazság. Egy álom is valóság. Ha arról álmodom, hogy Egyiptomban jártam, útirajzot írhatok róla.

- Szóval útirajz lesz? - firtattam. - Vagy életrajz?

- Egyik sem.

- Regény?

- Isten ments! Minden regény így kezdődik: "Egy fiatalember ment a sötét utcán, feltűrt gallérral." Aztán kiderül, hogy ez a feltűrt gallérú fiatalember a regényhős. Érdekcsigázás. Borzalmas.

- Hát mi lesz?

- Útirajz, melyben elmesélem, hol szerettem volna utazni, regényes életrajz, melyben arról is számot adok, hogy a hős hányszor halt meg álmában. Egyet azonban kikötök. Össze ne csirizeld holmi bárgyú mesével. Maradjon minden annak, ami egy költőhöz illik: töredéknek.

ESTERHÁZY: ESTI

I. Esti: bemutatás

E könyv egyetlen hőse

„Egy fiatalember ment a sötét utcán, feltűrt gallérral.” Ez én vagyok, idézőjelek közt, én vagyok, az én útirajzom, regényes életrajzom (melyben arról is számot adok, hogy a hős hányszor halt meg álmában), maradok töredék. Füzér. Senki sem azt írja, ami, hanem azt, ami szeretne lenni. Mindazonáltal jó volna még élni egy darabig.

Feladatok:

1. Keresd ki az azonos motívumokat a két szövegből!
2. Fogalmazd meg, milyen művet ígér a Kosztolányi-szövegben beszélő Esti Kornél!
3. Fogalmazd meg, mit vesz át Kosztolányitól Esterházy, és milyen művet várhatunk az ő szövege alapján!

4. A „jó volna még élni egy darabig” Esterházy-szövegrészlet Kosztolányi *Őszi reggeli* című versének szabad idézése. Keresd meg a verset a Magyar Elektronikus Könyvtárban!
5. Esterházy nem veszi át az alábbi részletet elődjétől: „...sokat képzelődtem. Ez is az életünkhöz tartozik. Nemcsak az az igazság, hogy megcsókoltunk egy nőt, hanem az is, hogy titokban vágyakoztunk rá, s meg akartuk csókolni.”
Keress olyan szövegeket az Esterházy-könyvben (Digitális Irodalmi Akadémia), amelyek a fenti idézettel kapcsolhatók össze!

V. Egy tanításra javasolt novella a kötetből

A kötet egyik fókusza az emberi szerepek, magatartásformák, viselkedések, helyzetek kezelésének vizsgálata, így az *Esti Kornél tolvaja* ebből a szempontból jól reprezentálja a kötetet. Amúgy meg izgalmas, fordulatos, élvezetes novella, kisebb osztályok tanulói számára is ajánlható.

Esti Kornél tolvaja

(kalandfilm)

A keleti villámvonaton (vulgo: a 2-es villamoson) robogtam – mesélte Esti Kornél – hazafelé, forró nyáron.

A fiatal férfi, kezében pénztárca, leszállt a villamosról. Csak azért jegyeztem meg, mert a pénztárcát két ujjal fogta, pipiskedve, úgy tartotta a feje magasságában, mintha úszna, és nem akarná, hogy víz érje. Ekkor mellettem egy lány halkán azt mondta: – Tolvaj! –, és a férfira mutatott. Ez valamiképpen nem tűnt hihetőnek, a férfi viselkedésében semmi gyanús nem volt, a tárca se gyanús volt, hanem érdekes, legföljebb sajátos. Vagyis az hihetetlen, hogy valaki tolvaj legyen, azaz elvegye azt, ami nem az övé. Ha valakire közletről ránézünk, arról nem lehet elképzelni, hogy tolvaj. A tolvaj absztrakt. Az áldozat idősebb egyetemistának látszott, és egy kisgyereket cipelt a vállán. Csomós Marira hasonlított, csak nem volt olyan szép (hiányzott belőle a Csomós Mari).

– Tolvaj – ismételte meg. Úgy éreztem, tennem kell valamit, az nincs rendben, hogy itt tolvajok mászkálnak az országban, én meg csak itt villamosozok. De ezt nem kell nagyon áttételesen értelmezni, konkrét villamos, konkrét tolvaj, konkrét én. !*

– Kicsoda? – lendültem tehát akcióba. (Akcióim, lám, mondatok.) A nő már csak tátozott, mutatoujja követte a pénztárcát. Ekkor csukódott volna a villamosajtó, a mozgásra mozdultam, közbettem a lábam, leugrottam. A nő utánam.

A férfi visszanezett; arca nyugodt, nem kezd el szaladni. De mintha gyorsítana. – Tolvaj! – kiáltom erre. – Álljon meg! – Csodák csodája: a férfi nem áll meg. Utánaindulok, tíz méterre lehet tőlem, nem futok, valami olyasmire gondolok, hogy nem kéne elijeszteni. Ezért kicsit halkabban ismétlem: – Tolvaj. Álljon meg.

Nemcsak hogy ő nem áll meg, de az ott várakozók sem mozdulnak, mit mozdulni! – az arcuk nem rezzen. Mintha ott se volnék. Ez a mondat láthatatlanná tett. Amennyivel halkabban szóltam, annyival gyorsabban mentem. És most már ezt mondtam:

– Tolvaj! Tessék megállítani! – Az az igazság, hogy az én arcomon se ijedtség volt vagy fölháborodás, hanem csak csodálkozás. Ezt láthattam viszont a környező arcokon. Ekkor egy idősebb férfi lágyan felém hajolt: – Jó napot, Kornél úr. – Az összes homoerotikus tartalékaimat mozgósítva biccentettem vissza, majd most már rendesen fölördítettem.

– Tessék mán megállítani!

!*

Mint egy westernben, puff, egyszerre futni kezdtünk, a tolvaj – én meg utána, és üvöltöttem. Szerintem akkor már féltem. Az emberek udvariasan utat adtak. Újabb s újabb nézőkhöz értünk, és én igyekeztem őket információval és cselekvési programmal ellátni, nevezetesen, hogy amaz egy tolvaj, és tessenek megfogni.

Nem közelítettem hozzá, ám jól tartottam magam. Átrohantunk egy útkereszteződésen, és egyszer csak nem volt senki, csak mi ketten. Megállt. Lihegve odaértem. Most látszott csak, hogy egy kiöregedett futballista az ki van öregevedve, egy szót sem bírtam szólni. Most se nézett ki tolvajnak, olyan volt, mint bármelyikünk, csupán jobban bírta nálam a futást. Nekem a morális alapozás adott szárnyakat.

– Felezzünk – mondta rokonszenvesen. Röhögni se bírtam, lekötött a levegő vétele. Istenem, mily marcona lehetek én, hogy bevesz a buliba. Hallgatásom megerősíthette őt, hogy helyes volt nem kikezdenie velem. – Na, baszki, ne faszozz, itt a fele, aztán tűnjünk el!

!*

Ténylegesen nem tudtam, mit kéne most csinálni. Egyszerűen nem volt olyan mondat, melyet mondani bírtam volna. Uram, kegyed egy pernahajder! – legföljebb. Kirántottam a kezéből a tárcát, és kezdtem visszafelé szaladni, ő utánam, át a kereszteződésen, és akkor ezt kellett hallanom:

– Tolvaj! Fogják meg! – ezt üvöltötte utánam a tolvaj. Szegény anyám, ha ezt megérhette volna. Az emberek ismét utat adnak, most kicsit nagyobb érdeklődést váltunk ki (plusz posztmodern terror), én közeledek a nő felé, a gyerek már bög, a tolvaj közeledik felém, nyilván jobbszélsőt játszik, azok tradicionálisan gyorsak.

Nem lehet megállni, elfutok hát a tulajdonos előtt, az bambán néz, szeme elkerekül, ennyire nem érteni valamit szinte nem is lehet már, utánam a tolvaj, kajabálva, hogy fogjanak meg. A villamos előtt hirtelen átvágok a túloldalra, épp jön egy taxi, beugrom, csak hajtson gyorsan!, mondom, mint egy filmben, azonnal szinkronizálva. A taxis bólint, nézi a tárcát a kezemben, nem szól. Két utcával arrébb megállítom, kiszállok.

Óvatosan visszaólkodom a villamosmegállóba. !* Senki ismerős. A tárcában semmi irat, csak 2400 forint. Most mit csináljak.

Most mi Esti élete?

- - -

Javaslatok a feldolgozáshoz

1. A fenti szövegben található !* jelek nem az írótól származnak; ezek a pontok jelölik a **megszakított olvasás** lehetséges megállási helyeit. A megálláskor megbeszéljük, mit tudunk eddig, és mit várhatunk, hogy milyen irányba megy tovább a történet, mivel lehet egyik vagy másik elgondolt folytatás valószínűsége mellett érvelni.

2. Csoportokban megfigyeltejtük a szöveget, az eredményről beszámolnak a csoporttagok, majd közös megbeszélés következik.

a) csoport A történet és a reflektív elemek szétválasztása

(nagyon kevés a tényleges történés, a szöveg jelentős része írói reflexió; az elbeszélő-főszereplő figyeli önmagát, saját reakcióit rögzíti)

b) csoport Szerepek, viselkedésmódok, azok változásai

- a tolvajé

- az áldozaté

- a főszereplőé

Helyesen cselekszik-e a főszereplő? Ha hibázik, miben? Mit lehetne és/vagy kellene másként tennie?

c) csoport: a filmes és a futballhoz kapcsolódó utalások kikeresése; mi ezeknek a szerepe?

d) csoport: Az ironikus-önironikus megfogalmazások kikeresése; miért és hogyan ironikusak az egyes részletek? Miért ironizál önmagán az elbeszélő?

*

A novella értelmezése:

A váratlan veszélyhelyzetben a civilizált világ deklarált normái, a „lovagiasság szabályai” – vagy éppen a kalandfilmekből belé ivódott, elvárt magatartás szerint viselkedik a főhős, s mintegy ösztönszerűen, automatikusan tartja be e normákat: saját biztonságával nem törődve segítségére siet egy fiatal nőnek. Csakhogy a normák, mint kiderül, nem működnek: a többi ember közömbös, az utolért tolvaj korrumpálni akarja, majd ő üldözi mint tolvajt a megmentőt, az áldozat nem várja meg az események kifejtését, így a hős ott marad – hoppon marad – a visszaszerzett tárcával. A novella hőse egyre inkább Don Quijote-szerű, életidegen és tehetetlen figurának bizonyul, saját maga számára is meglepő, de saját maga számára is éles kontúrokkal megjelenő módon. Pedig a lehetőségekhez képest jól és ügyesen cselekszik, kudarca elsősorban nem belőle fakad. Az önirónia annak a beállítódásnak szólhat, amely egy eltűnt (vagy talán soha nem is érvényesült) normát automatikusan működőképesnek, valóságosnak vél. Az önirónia azonban csak elfedése a világgal való elégedetlenségnek; a novella leplezett szatíráként is olvasható.

A közös megbeszélés során kitérhetünk az öregedés problémájára is – a főhős kiöregedett focista, kudarcába életkora és állapota, illetve a tekintélyes föllépés lehetőségének elvesztése is belejátszhat.

*

VI. Részletek az Estiből

Esti: bemutatás

Az Esti az borongós alkonyat, lilás esthajnal, boldog óra, az Esti az lebukó napfény, az Esti az lenge szellő és csöndes beszélgetés, baráti borozás és magányos ima, az Esti az egy név, amely ugyan már foglalt, de amely épp azt állítja incselkedve magáról, hogy ő üres, hogy betöltendő, hogy még (mindig még!) meghatározatlan, légy a végtelen, mondja. Nevezeték Esti Kornélnak.

De ha kilépett a magyar nyelv hatalom nélküli bensőségességéből, és bemutatkozott, kis biccentéssel, mely szerény volt és öntudatos, darf ich mich vorstellen*, Kornél Esti, vagy olykor bohóckodva: Cornelius Esti, az nem jelentett semmit, az Esti helyén nem volt semmi,

még csak egy fekete lyuk sem. Végül is ez a sem volt Esti Kornél szép élete, a végtelennel kecsegtető semmi, a semmivel rémítő végtelen.

* szabad bemutatkoznom?

Ifjúkori önarcképek

Térd

Esti Kornél apja térdén ült. Apjának hideg volt a térdje és meleg a nyaka, ez volt a fater rossz és jó oldala. Nyilván leghőbb vágyad, fiam, hogy elmagyarázzam neked, milyen a világ. Az apja ezt tréfásan értette, ám ez nem javított a helyzeten. A helyzet az volt, hogy Esti kijelentette, ő nem tanulni akar, hanem föl akarja fedezni a világot. Értem, fiam. Mármost úgy áll a dolog, hogy rögvest a kezdet kezdetén ki lettünk penderítve, úgy is mint úzve a Paradicsomból, így aztán következett ez az „arcunk verejtéke”-projekt. Vagyis dolgozni kell. Vagyis – de itt már Esti nem figyelt, azt leste, mikor bújhat a jóba, az apja nyakába. Füttyölök az emberiség előre megcsócsált tudására, vágta oda egyszer későbbben apjának. (Már nem ült akkor semmi térdén.) Értem, fiam, válaszolta az apja olyan halkán, mintha bizonyosan igaza volna.

Torok

Engem nem a könyvek érdekelnek, hanem a dolgok, toppantott akaratosan Esti Kornél nagycsoportos óvodás, mikor már harmadszor akarták lenyomni a torkán a Kelekótya Kaméleont.

Rágicsálás

Ráripakodott az apja, sértetten beszaladt a szobájába. Ült ottan Esti a barna homályban tizenegy esztendője minden – hát mijével is? Még leginkább összevisszaság, vagyis öreges resignáltság és megbántottság és kedvetlenség és... és semmi. Majd belépett az apja, nem szólt, megsimogatta a padlón ülő Esti fejét, jól van, motyogta, jó kutya vagy. Parányit megmozdította a mutatóujját. Esti régi játékok szerint azonnal az ujj felé kapott a szájával, jó kutya, eszik, suttozta az apja, hangjában kétségbeesés. Esti oldalról finoman ráharapott a nagy, erős apai ujja, és boldogan, csaholva rágicsálni kezdte.

Nyitánykollekció

Első

Esti Kornél, ez lesz az első két szó, gondolta Esti Kornél, és leírta, Esti Kornél.

Kicsit

2004. február 9-én fontoskodva fölírtam: 16:06. Nevezetek Esti Kornélnak. – Ezzel ugyan amit nyerünk a réven, elveszítjük a vámon, de legalább van egy nevünk, egy név, amely ugyan már foglalt, de amely épp azt állítja hívogatóan magáról, hogy ő üres, hogy betöltendő, hogy (még!) meghatározatlan – így kéri, hogy tölts be, határozz meg, mondd meg, ki vagyok. Az ember mindig hibás kicsit, szerepel Camus-nél, az ember mindig fiktív kicsit, állítja Esti Kornél létezése egész súlyával.

Törköly

Esti Kornél új regényhősének az Esti Kornél nevet adta, és ettől remélte az önéletrajziség fölszámolását. Ezen aztán jókat röhögtünk, este fess az Esti nő. Emlékeim szerint akkor leginkább törkölyöket ittunk, di29vatba jött a törköly. Várjátok csak ki a végét, szólalt meg Esti a megszólalás teljes komolyságával, ironikus méltóságával (egész súlyával), és csatlakozott mind a röhögéshez, mind a törkölyhöz.

Esti Kornél életének leírása

A leírás orvosi aspektusa

Esti Kornél, mondjon bárki bármit, mániákusan szerette tükrözni a valóságot. Az orvosa csak csóválta a fejét a leleteket nézve, Kornél úr, megint sok volt a tütü, ugye? Esti büszke volt a realizmusára. De hát mennyit, Kornél úr, kérem, mennyit?! Nem mennyit, főorvos úr, hanem mindig!

Esti úgy képzelte, hogy a dolgok és az őket leírni szándékozó szavak egybeesnek és szétválaszthatók. Vagyis hogy megfigyel valamit, azt szavakba önti, és így az a valami most már a szavak által is van.

Kettős látás, jegyezte meg szikáran az orvos. Ha fehér egér is lesz, azonnal telcsizzen, Kornél úr, kérem.

VII. Ajánlott szakirodalom

A Digitális Irodalmi Akadémia Esterházy-oldala

<http://www.pim.hu/object.42411B64-0A00-4ABA-9E62-ED1AB5BF7AE3.ivy>

(digitalizált művek, szakirodalmi bibliográfia, képek, hanganyag)

Esterházy Péter lap.hu: <http://esterhazypeter.lap.hu/>

Írólap – Esterházy Péter: <http://esterhazy.irolap.hu/>

Litera, az irodalmi portál anyagai, <http://www.litera.hu/>

Készítette: Tamás Ferenc, Szilágyi Erzsébet Gimnázium, Budapest

Kulcsár Szabó Ernő: Esterházy Péter. Monográfia.

<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?offset=1&origOffset=1&docId=8463&secId=854284&qdcId=3&libraryId=-1&filter=Kulcs%C3%A1r+Szab%C3%B3+Ern%C5%91&limit=10&pageSet=1>

Beszélgetés Esterházy Péter íróval a Karinthy Frigyes Gimnáziumban

<http://www.karinthy.hu/pages/kasza/epcikk.html>

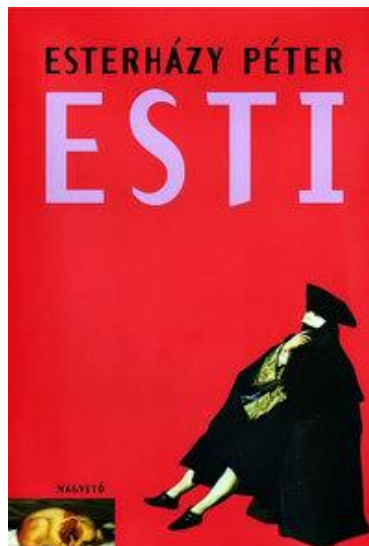
Hegedüs Orsolya – Esterházy Péter: Előbb a kortárs, aztán a klasszikus. Páros interjú.

NOL, 2013. június 15. http://nol.hu/kult/20130614-elobb_a_kortars_aztan_a_klasszikus

Esterházy Péter a Libri Szalonban. Videó-interjú, 2010

<http://www.litera.hu/media/esterhazy-peter-a-libri-szalonban-1-resz>

<http://www.litera.hu/media/esterhazy-peter-a-libri-szalonban-2-resz>

Esterházy Péter Aegon Művészeti Díjas

A zsűri indoklása, továbbá videó-interjú az íróval, <http://www.litera.hu/hirek/esterhazy-peter-aegon-muveszeti-dijas>

„almás”: Esterházy Péter: Esti. est.hu, http://est.hu/cikk/80580/esterhazy_peter_esti

Bagi Zsolt: Elmeél és Bildung: az *Esti* stílusáról. Műút,

<http://www.muut.hu/korabbilapszamok/020/bagi.html>

Horváth Csaba: Esti Péter, Esterházy Kornél, igen, igen, nem, nem...

Népszabadság online, 2011. 02. 18.

Készítette: Tamás Ferenc, Szilágyi Erzsébet Gimnázium, Budapest

http://www.nol.hu/kritika/20110218-esti_peter_esterhazy_kornel_igen_igen_nem_nem

Kovács Dezső: A TÖREDÉK ÉS AZ EGÉSZ. Esterházy Péter: Esti

Revizor, a kritikai portál, <http://www.revizoronline.com/hu/cikk/2882/esterhazy-peter-esti/>

(további kritikák feltüntetésével!)

*

Tamás Ferenc